

Добровольська Ельвіра Василівна

магістрант Інституту мистецтв

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

Добровольская Эльвира Васильевна

магістрант Інститута искусств

ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени В. Стефаника»

Dobrovolska Elvira Vasylivna

Graduate Institute of Arts

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Романюк Леся Богданівна

кандидат мистецтвознавства, доцент

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

Романюк Леся Богдановна

кандидат искусствоведения, доцент

ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени В. Стефаника»

Romaniuk Lesia Bogdanivna

Candidate of arts, docent

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ФОРТЕПІАННА ТВОРЧИСТЬ КОМПОЗИТОРІВ ЗАКАРПАТТЯ У КОНТЕКСТІ ПОЛІЕТНІЧНОГО КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ

ФОРТЕПИАННОЕ ТВОРЧЕСТВО КОМПОЗИТОРОВ ЗАКАРПАТЬЯ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИЭТНИЧЕСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ СРЕДЫ РЕГИОНА

PIANO COMPOSER TRANSCARPATHIA IN THE CONTEXT OF MULTI-ETHNIC CULTURAL AND ARTISTIC ENVIRONMENT OF THE REGION

Анотація. У статті представлено динаміку розвитку фортепіанної творчості композиторів Закарпаття у контексті різноетнічного культурно-мистецького середовища; проаналізовано історико-політичні та культурні передумови, що мали вплив на становлення і розвиток професійного музичного мистецтва закарпатського краю.

Ключові слова: фортепіанна творчість, культурно-мистецьке життя, Закарпаття.

Аннотация. В статье представлена динамика развития фортепианного творчества композиторов Закарпатья в контексте разноэтничной художественной среды; проанализированы историко-политические и культурные предпосылки, которые имели влияние на становление и развитие профессионального музыкального искусства закарпатского края.

Ключевые слова: фортепианная творчество, художественная жизнь, Закарпатье.

Summary. This paper presents the dynamics of the piano works of composers of different ethnoses Transcarpathia in the context of cultural and artistic environment; analyzes the historical, political and cultural conditions that influenced the formation and development of professional music Transcarpathian region.

Keywords: piano creativity, cultural and artistic life, Transcarpathia.

Музична культура Закарпаття, як одного із найдавніших та доволі самобутніх регіонів з глибокою фольклорною традицією та яскравим мистецьким забарвленням, є дуже важливою ланкою в історико-музикознавчому комплексі загальноукраїнських культуротворчих процесів. Цей край здавна відомий своїми багатими традиціями пісенного та інструментального фольклору, а також яскравою професійною музичною творчістю, де поєднуються риси багатьох національних культур — української, угорської, словацької, чеської, румунської тощо. У процесі історичного розвитку їх синтез викристалізувався в єдину мистецьку палітру Закарпаття, яка складається з елементів різноетнічних культур, творчого доробку представників різнонаціональних груп, які народилися і проживали на даній території, а також західних та східноєвропейських професійних музичних традицій. Тобто, у підсумку можна стверджувати, що домінуючими у професійній музичній культурі цього регіону є саме поліетнічні чинники.

Професійна музична культура Закарпаття розвивалася під впливом складних історико-політичних обставин і тому є однією з наймолодших в Україні. Це зумовлено тим, що Закарпаття до другої половини ХХ століття було у складі різних держав (Угорщини, Трансильванії, Австро-Угорщини, Чехословаччини), і лише після Другої світової війни було приєднане до України. Робимо висновок, що саме ці обставини значно уповільнили розвиток культуротворчих процесів. В основному це було пов'язано із відсутністю місцевих професійних навчальних закладів (вищу освіту музиканти Закарпаття здобували у Празькій і Будапештській консерваторіях), а також бібліотек, великих концертних залів тощо, але разом з тим мало вирішальне значення для становлення її самобутності.

Закарпатський край подарував не лише українській, а й світовій музичній скарбниці цілу плеяду видатних виконавців та композиторів, які виявили яскравість та індивідуальність обдарування у різних жанрах та виконавських сферах, серед яких особливе місце належить фортепіанній творчості. Серед них Дезидерій Задор, Михайло Кречко, Іштван Мартон, Євген Станкович, Василь Гайдук, Володимир Волонтир, Віктор Теличко та інші.

Українська фортепіанна музика є невід'ємною складовою та самобутнім чинником європейської артистичної культури, важливим компонентом якої стала творчість композиторів Закарпаття, що синтезувала різноетнічний регіональний фольклор та загальноєвропейські традиції. Вплив європейського модернізму у першій третині минулого століття, жорсткі обмеження реалізму у другій його третині були подолані появою так званого «українського авангарду»

у шістдесяті роки ХХ століття, їх відбиток відчутний у фортепіанній музиці закарпатських композиторів, серед яких Дезидерій Задор та Іштван Мартон. Виникнення широкого спектра різноманітних напрямів зумовило процес стильового оновлення їх композиторської творчості, сприяло експериментаторству у сфері композиторських технік.

Відтак, визначальними рисами фортепіанної музики композиторів Закарпаття другої половини ХХ — початку ХХІ ст., стали скуті раніше соціально-політичними обставинами, але притаманні різнонаціональному колориту відкритість до світу та розуміння його як плюралістичного багатобарв'я, «діалогічність» у стосунках із природним і людським довкіллям, мрійливість та іноді дух гіперболізації. Сучасні закарпатські композитори, серед яких вирізняються Віктор Теличко, Володимир Волонтир, Роман Меденцій, Василь Цанько, прагнуть опрацювати на національному ґрунті стилі попередніх епох, застосовуючи як барокові, класичні, романтичні, імпресіоністичні так і яскраво індивідуалізовані елементи у їх незвичній, оригінальній взаємодії. Спостерігається органічне поєднання різноетнічних (українських, угорських, румунських, словацьких тощо) фольклорних джерел з надбаннями східних та західних культур минулого і сучасності.

В історії музичної культури Закарпаття особливе місце належить Дезидерію Євгеновичу Задору — видатному композитору, піаністу, педагогу, диригенту, музикологу, фольклористу, який вважається одним із фундаторів професійної композиторської та виконавської школи регіону, у тому числі й у сфері фортепіанної музики. Фольклорний тематизм у творчості Д. Задора поєднується із певними стильовими ознаками неокласицизму та романтизму. Немалу роль при формуванні творчого стилю відіграло угорське походження композитора, що відбилося на сприйнятті та переосмисленні ним угорського, а згодом і українського фольклору, на відображенні його у фортепіанних творах.

Учень і соратник Дезидерія Задора, Іштван Мартон також відноситься до основоположників професійної композиторської школи Закарпаття. Він продовжував і розвивав кращі традиції закладені Д. Задором, наповнюючи їх власним баченням. Музика І. Мартона пронизана народнопісенними інтонаціями, які є сутністю його музичного мислення. У творчій манері письма І. Мартона органічно поєдналися елементи різних національних культур: української, угорської, словацької. Ця особливість вирізняє його з поміж інших композиторів Закарпаття та України. У своїй фортепіанній творчості І. Мартон продовжував стильовий напрям пізнього романтизму, який розширив

за рахунок надання музичній інтонації експресивності, що є типовим для музики ХХ століття. Його фортепіанна музика відображає також тенденції «нової фольклорної хвилі». Провідним у творчості І. Мартона є камерний жанр, звернення до якого було зумовлено впливом загальноукраїнських композиторських пошуків 1960–80-х років, які знайшли своє втілення у камерно-інструментальній музиці.

Серед закарпатських композиторів сучасного покоління, що творять у жанрах фортепіанної музики яскравістю та індивідуальністю вирізняються Віктор Теличко, Володимир Волонтир, Роман Меденцій та Василь Цанько. Ці митці добре засвоїли як традиційну для закарпатської і загалом української музики лексику, базовану на переосмисленні різнонаціонального фольклору, так і широко послуговуються сучасною, у всіх її можливих аспектах, застосовують прийоми різних композиторських технік, серед яких сонористика, алеаторика, додекафонія, залучають джазові гармонії, рокові ритми. Але використовують ці прийоми не як самоціль, а як вагомий, новітній засіб для передачі певного образу. Їх твори характеризуються своєрідним мелодизмом, який часто впливає з різнонаціональних фольклорних інтонацій. У фортепіанній сфері вирізняються композиції, написані як для соло інструмента, так і для ансамблю, як для майстерних виконавців, так і для дітей. Вражаючим є також жанрове розмаїття творчості.

Отже, у процесі дослідження теми було охарактеризовано фортепіанну творчість Д. Задора, І. Мартона, В. Волонтира, В. Теличка, Р. Меденція, В. Цанька у всій її різноплановості. Визначено їхні пріоритети у контексті музичної культури Закарпаття і України в цілому, а також — в музично-історичному аспекті. Різні за індивідуальним стилем композитори об'єднані єдиним прагненням писати яскраво національну музику, у повній мірі оновлену сучасними музично-технічними прийомами. Незважаючи на суттєві відмінності у філософських, естетичних та стильових засадах творчості, вони виявляють спільність у ставленні до глибинних фольклорних джерел, увазі до національно і регіонально характерних ознак, що дозволяє твердити навіть про закарпатську композиторську школу. Відтак, фортепіанна музика композиторів Закарпаття є яскравим, самобутнім і динамічним явищем, яке не тільки охоплює відомі жанрово-стилістичні пласти, але й виявляє виразні тенденції до самооновлення, стильового і видового збагачення. За всієї різноманітності, у процесі аналізу тенденцій та музичних фортепіанних композицій виразно прослідковуються стійкі риси, що у сукупності відбивають стилістичні закономірності, властиві як місцевій, регіональній, так і загалом українській музичній культурі, вагоме місце у якій посідає творчість закарпатських композиторів.

Література

1. Грін О.О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ століття: історичний аспект / О.О. Грін — Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2004. — 160 с.
2. Микуланинець Л. М. Етнокультурологічне становлення професійної музичної культури Закарпаття у другій половині ХХ століття / Леся Михайлівна Микуланинець // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. — Вип. 15. — К.: Міленіум, 2009. — С. 184–188.
3. Микуланинець Л. Композиторська творчість Д. Задора та І. Мартона у вимірах музичної культури Закарпаття другої половини ХХ століття / Леся Микуланинець // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. — К.: Міленіум, 2007. — Вип. 12. — С. 144–149.
4. Олашин А.В. Історія Закарпаття / Олашин А.В. — Мукачево, 1992. — 212 с.
5. Оленич К. Композитор Віктор Теличко / К. Оленич // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення, Вип. 1. — Ужгород, 2005. — С. 168–178.